

RAZGOVORI SA NEZAVISNIM UMJETNICAMA: MARIJA BACKOVIĆ

PROMJENA JE KLJUČNA RIJEČ

Ja nezavisnu scenu doživljam kao prostor koji najbrže reaguje na društvene okolnosti i u kojem se najbrže ostvaruju promjene. Za mene promjena je ključna riječ. Uvijek sam imala tu pobudu, svijest da se odnosi u društvu moraju mijenjati nabolje

Marija Backović završila je pozorište još sa desetak godina kada je, negdje oko 2000-te, gledala predstave Gradskog pozorišta na improvizovanoj ljetnjoj pozornici pored visećeg mosta u Podgorici i bila fascinirana pozorištem kao događajem. Upisala se u školsku dramsku sekciju, počela da se zanima za škole glume, a kada je Petar Pejaković otvorio dramski studio u Podgorici prijavila se i tu ostala. Kada joj nije pošlo za rukom da upiše Fakultet dramskih umjetnosti, upisala je psihologiju, ali se opet vratila pozorištu, spojila znanja stečena na fakultetu sa ljubavlju prema pozorištu i trajno se posvetila pedagoško-umjetničkom radu sa mladim ljudima, polaznicima dramskog studija „Prazan prostor“, produkciji i radu na pozorišnim projektima koji su nastali kroz rad sa mladim ljudima vjerujući da upravo pozorište može i treba da mijenja mlade ljude i da je to jedna od njegovih važnih uloga. Od 2015. godine Marija Backović je i direktorica dramskog studija „Prazan prostor“.

Da li je nezavisna scena bila vaš izbor ili vas je na ovaj teren doveo sticaj okolnosti?

To je bio moj izbor. Nikada nisam aplicirala za posao u nekoj instituciji, niti sam to željela. Nažalost, često se na nezavisnu scenu gleda kao na prostor gdje se okupljaju neki frustrirani ljudi koji su se tu našli samo zato što im nije pošlo za rukom da dobiju „pravi posao“ u nekoj instituciji. Ali, nije tako.

U mom slučaju svakako nije tako. Ja sam od početka nezavisnu scenu doživljavala kao prostor koji mi daje više slobode, i to je ono što me je tu privuklo. U institucijama neminovno postaješ jedna od karika ili poluga u sistemu i nužno zavisiš od raznih činilaca. Sreća je, naravno, što sam ja od početka imala bazu kakva je „Prazan prostor“ i mogućnost da se dalje razvijam. Nezavisna scena, barem onakva kakvu mi pokušavamo da stvorimo u „Praznom prostoru“ funkcionije na principima koji su potpuno različiti od onih koji vladaju u institucijama. Imamo slobodu da radimo ono što mislimo da je korisno iako, naravno, moramo biti otvoreni za mišljenja drugih, za dijalog i preispitivanje. Mislim da nezavisna kulturna scena mora tako da funkcionije. U institucijama ne postoji ta vrsta saradnje, u to sam imala prilike da se uvjerim kroz različite projekte koje smo radili u saradnji sa njima. Imala sam mnogo neprijatnih iskustava, sretala sam se sa raznim oblicima cenzure, ucjenjivanja, usmjeravanja, očekivanja koja nisam mogla da ispunim, a da ne dovedem u pitanje svoj integritet.

To su moguće prednosti nezavisne scene u pogledu slobode i saradnje u odlučivanju. Ali, šta bi po vašem mišljenju moralo biti ključno u pogledu samog karaktera nezavisne scene unutar kulturnog sistema?

Ja nezavisnu scenu doživljam kao prostor koji najbrže reaguje na društvene okolnosti i u kojem se najbrže ostvaruju promjene. Za mene *promjena* je ključna riječ. Uvijek sam imala tu pobudu, svijest da se odnosi u društvu moraju mijenjati nabolje. Naravno, kad govorimo o pozorištu kojim se sama bavim, treba reći da je ono posebno pogodno za najneposrednije ostvarivanje promjena. Pozorište je uzbudljivo upravo zato što se tu ostvaruje neposredan i uzajaman kontakt, tako da se promjena dešava direktno i u više smjerova. Te promjene koje se mogu dogoditi su raznolike. One su posebno vidljive u radu sa mladim ljudima, kojemu sam ja posvećena: postoji mogućnost da im se ukaže na različite puteve kojima mogu ići, da im se otvore nove perspektive. Kada to kažem, ne mislim, naravno, ni na kakvo „oblikovanje“ njihove svijesti. Ja samo nastojim da im pokažem koliko je širok prostor u kojem mogu da djeluju i, ono što je najvažnije, da pokušam da ih nagovorim da se stalno preispituju i idu dalje, da budu otvoreni za razne mogućnosti, da se ne plaše da priđu raznim iskustvima, da se usude da ih dotaknu i da svoje mišljenje grade na temelju sopstvenih iskustava. Ali, ne mijenjaju se samo oni kroz ta proces: mijenjam se i ja. Važna je, dakle, komunikacija, razmjena. Kroz svoje programe mi također omogućavamo komunikaciju između djece i njihovih roditelja. Radimo predstave u kojima otvaramo neka pitanja koja su mladim ljudima važna, a koja njihovi roditelji ili nastavnici jednostavno ne primjećuju. Tako pozorište služi i kao kanal za njihovu komunikaciju. Dakle, rad u pozorištu, onako kako ga ja vidim, uvijek je neko istraživanje, zajedničko putovanje koje bi trebalo da vodi ka izmijenjenom doživljaju, dakle promjeni, i ja čvrsto vjerujem da je to kvalitet.

Nije, naravno, lako procijeniti te promjene. Ostaje ti da vjeruješ da su se dogodile i da se opet trudiš da se dogode. Ja uvijek kažem sebi – ako se dogodila promjena u samo jednoj jedinoj osobi, načinu na koji ta osoba posmatra svijet, i to je dovoljno. To može da zvuči kao utjeha, ali ja zaista mogu biti zadovoljna i sa takvim odgovorom. Iako, naši rezultati nisu mali. Kroz naš dramski studio prošlo je gotovo 5000 mladih ljudi, sada imamo i pozorišnu produkciju koja ima sve veći broj gledalaca. Dakle, nikako nije u pitanju jedna osoba i ja vjerujem da smo uspjeli da utičemo na mnoge mlade ljude da budu bolji, otvoreniji, da smo malo pomjerali sa mrtve tačke stanje u crngorskoj kulturi kojoj zaista nedostaje ideja promjene.

Mislite li da je angažovanost nešto što po definiciji ide uz nezavisnu scenu i kako biste opisali to što nazivamo umjetničkim angažmanom?

Naravno da mislim da je angažovanost neophodna. Ne mogu da zamislim nezavisnu scenu koja nije angažovana. Ne mogu da zamislim uopšte umjetnost koja nije angažovana. Kada kažem angažovana, mislim na to da umjetnost treba da otvara neka važna pitanja društvenosti, odnosa među ljudima, političke zajednice kao takve, da mora ponekad biti bolna i za nekoga neprijatna. Ne mogu da zamislim umjetnost koja nikoga ne uznemirava. Nažalost, imamo takvu, konformističku umjetnost i na nezavisnoj sceni. Ponekad se akteri nezavisne scene povode i za komercijalnim kriterijumima da bi mogli da opstanu. To je jedna od zamki u koju ponekada upadaju. Sve u svemu, i na nezavisnoj sceni, nažalost, imamo projekte koji zaista nemaju nikakav angažman i odnos prema društvenoj realnosti.

Da li ste nekada razmišljali da odustanete od nezavisne scene i koja su vas iskustva naročito navodila na takve pomisli?

Da, ponekada sam pomišljala da odustanem, ali ne da odustanem od nezavisne scene i zaposlim se u nekoj instituciji, već da odustanem od pozorišta. Nisu takvi trenuci bili česti, ali su se dešavali. Pada mi to na pamet uglavnom onda kada naiđem na potpuno nerazumijevanje za ono što radimo u „Praznom prostoru“. Ne radi se o tome da ja očekujem da nam neko daje medalje za ono što radimo, da nas hvali, govori nam da smo fantastični... Govorim o elementarnom poštovanju onoga što radimo. Nezavisna kulturna scena je dio zajedničke kulturne scene, nije riječ ni o kakvoj opoziciji i svakako nije riječ o nečemu što je nebitno za kulturu. Nezavisna kulturna scena je prostor koji zapravo treba da otvara neke nove mogućnosti za razvoj kulture, traži nove puteve i kao takva, ona je integralni dio kulturne scene i njenog razvoja. Ali, izgleda da se ono što mi radimo, nezavisna scena uopšte, ne percipira tako. Umjesto toga, stalno nailazimo na odbijanje i omalovažavanje od strane

institucija koje ti konstantno stavljaju do znanja da je to što radiš nebitno. To je ponižavajuće. Ja se bavim ovim poslom isključivo zbog toga što mislim da ima značaj i uticaj, i da je to što radimo korisno za cijelu zajednicu, i zato mi teško pada kada oni koji bi to morali da prepoznaju, koji treba da vode računa o razvoju cjelokupne kulture jednostavno omalovažavaju naš trud.

Ali, to nerazumijevanje ili omalovažavanje djelovanja na nezavisnoj sceni prisutno je praktično svuda. Mene članovi moje porodice stalno pitaju kada ću da se zaposlim i gdje su nestale moje ambicije. Koliko god da objašnjavam da me moj posao ispunjava, da su moje ambicije ostvarene, sve je to uzalud – ako ne radiš u nekoj školi, na fakultetu, u bolnici, bilo kakvoj ustanovi, tvoj život će mnogi smatrati promašenim. I sa tim se treba izboriti.

Zatim, tu je i pitanje novca. Kada djeluješ na nezavisnoj sceni, stalno moraš da se boriš da bi sebi obezbijedio egzistenciju, da imaš viziju za naredni period, da planiraš unaprijed. Nekada, naravno, moraš sebe da natjeraš da radiš i neke stvari koje ne želiš da radiš da bi osigurao novac koji ne možeš da obezbijediš radeći ono što voliš i želiš. Ti kompromisi mi se ne sviđaju, ali ih pravim. Nastojim da barem ti ustupci ne budu pretjerani. I to je tako do sada išlo. Ali, sada kada je nastupila pandemija, prvi put sam zastala i zapitala se – A šta sad? Ja radim od svoje devetnaeste godine, imam samopouzdanja, vjerujem da uvijek mogu pronaći prostor za razne inicijative, ali sada sam se zaista uplašila i pomislila – A šta ako sad sve stane, kao što je stalo; kako ćemo da plivamo u svim tim posljedicama koje će da nastupe? Mislim da će biti ozbiljnih ekonomskih posljedica i bojim se da će nezavisna scena trpjeti zbog toga.

Da li mislite da je ženama teže da opstanu na nezavisnoj sceni?

Na nezavisnoj sceni, kao i bilo gdje drugo, ženi je potrebno mnogo više vremena da se pozicionira, da bude uvažena. Ja sam direktorka „Praznog prostora“ od 2015. godine, ali mislim da tek sada počinju da me prepoznaju u toj ulozi. Muškarci sa kojima radim poštuju i mene i moj rad i oni za to zaista nisu odgovorni, ali to je prosto tako: ljudi će uvijek prije za njih i njihova imane vezati sve što radimo u „Praznom prostoru“ nego za mene. Kada neko želi da sarađuje sa „Praznim prostorom“ i kontaktira nekoga od njih, oni onda tu osobu upute na mene i mi odradimo projekat, koji sve vrijeme ja vodim, ali sljedeći put ta osoba će se ipak opet prvo obratiti muškim kolegama.

Na nezavisnoj sceni ima dosta hrabrih, značajnih žena, ali je istina da nezavisna scena zaista može biti nelagodna za žene. Da li ja koja radim na nezavisnoj sceni uopšte mogu sebi da dopustim da odem na porodiljsko odsustvo godinu dana? Teško. Tu jednostavno moraš da budeš stalno prisutan, da se boriš, planiraš unaprijed i to nikako nije prostor koji ti daje komoditet da praviš neke izbore. Zahtjevi koje ženama nameće tradicionalna porodica svakako nisu u skladu sa okolnostima koje vladaju na nezavisnoj sceni. To je jedan od razloga zašto ne uspijevamo da ojačamo „Prazan prostor“ ženama. Kada djevojke odu iz „Praznog prostora“ i krenu na fakultet itd, one već tada u svojim glavama imaju šemu na koji način njihov život treba da se dalje razvija i tu nema mjesta za nezavisnu scenu. Iako one možda misle da je „Prazan prostor“ divno mjesto, njihovo utočište, one će uvijek prije poći sigurnim putem, potražiti posao sa sigurnim primanjima koji će im omogućiti da u budućoj porodici preuzmu sve tradicionalne uloge.

Razgovarala: Nataša Nelević